

Editor: *Vasile Burlui*

Redactor: *Simona Modreanu*

Tehnoredactor: *Cornel Dulceanu*

Coperta: *Ionuț Broștianu*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ADIMI, KAOUTHER

Bogățiile noastre / Kaouther Adimi ; trad. din lb. franceză de
Liliana Foșalău. - Iași : Cartea Românească Educațional, 2019
ISBN 978-606-9088-33-3

I. Foșalău, Liliana Cora (trad.)

821.133.1

Nos richesses

© Editions du Seuil, 2017

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional
Copyright © Editura Cartea Românească Educațional, 2019
www.libriaricartearomaneasca.ro/ecredu.ro

KAOUTHER ADIMI

Bogățiile noastre

Traducere de
Liliana Foșalău

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Alger, 2017

Abia ajuns în Alger, va trebui să urci și să cobori străzile în pantă. O să ajungi astfel pe strada Didouche-Mourad, întretăiată de multe străduțe și de sute de poavești, la câțiva pași de un pod unde merg îndrăgostiții și sinucigașii.

Mai cobori un pic, lași în urmă cafenele și bistro-uri, buticuri cu haine, piețe de legume, apoi mergi mai departe, fără să te oprești, o iei la stânga, îi zâmbești bătrânului florar, rezemat de un palmier și mai bătrân, cam de o sută de ani, nu trebuie să te iei după polițistul care spune că e interzis, alergi după o pasăre, cred că un sticlete cu niște puștani, și iată că ai ajuns în piața Emir-Abdelkader. Poate că n-o să nimerеști cunoscutul *Milk Bar*, cu litere foarte puțin vizibile în plină zi, deși fațada a fost recent renovată: albastrul foarte spălăcit al cerului și soarele orbitor amestecă literele, le fac ilizibile. Apoi vezi niște copii care escaladează soclul statuii emirului Abdelkader zâmbind larg, cărora părinții le fac poze ca să-i posteze imediat pe rețelele de socializare. Vei vedea apoi un om care fumează în prag, citind un ziar. Îl vei saluta și veți schimba câteva cuvinte înaintea de-a te întoarce, fără a neglija să te uiți și în partea opusă: se vede marea argintie strălucind, se-aude strigătul pescărușilor, și nelipsit acest albastru aproape alb. De-acolo urmărești mai mult înaltul, uiți de clădirile haussmaniene și treci pe lângă zona ce separă orașul de aeroport, zid de beton cocoțat peste oraș.

Rămâi singur, căci trebuie să fii singur ca să te poți rătăci, să poți vedea tot, să nu-ți scape nimic. Sunt

orașe – și acesta e unul de acest fel – unde orice însoțitor te-apasă ca o greutate. Trebuie să te plimbi ca și cum ai vorbi, cu mâinile-n buzunar, cu inima plină de emoție.

Urci străzi, împingi porți grele de lemn care nu sunt niciodată zăvorâte, mângâi ziduri cu urme de gloanțe care au secerat artiști, sindicaliști, militari, învățători, copii, necunoscuți. De sute de ani răsare soarele peste terasele din Alger și de tot atâția ucidem semeni pe aceste terase.

Fă-ți timp și așează-te un pic pe o treaptă din *Casbah*¹. Ascultă-i pe tinerii muzicanți care cântă la banjo, imaginează-ți-le pe femeile care stau în spatele ferestrelor închise, privește un copil jucându-se cu o pisică fără coadă. Iar deasupra voastră și la picioarele voastre albastrul, albastrul deschis al cerului care se scufundă în albastrul întunecat al mării, bleu în bleumarin, pată uleioasă ce pare a se lăți în infinit. Și pe care n-o mai vedem, în ciuda poezilor care vor să ne convingă că cerul și marea ar fi o paletă de culori, gata să se înfrumusețeze cu un pic de roz, de galben sau chiar de negru.

Să uiți că drumurile acestea toate sunt îmbibate cu roșu, că acest roșu al lor nu a fost spălat și că în fiecare zi pașii noștri se afundă și mai tare în el. În zori, înainte ca mașinile să invadeze toate arterele orașului, mai poți auzi în depărtare explozii asurzitoare de bombe.

Dar o vei lua pe străduțele care duc înspre răsărit, nu-i așa?! Și iată că ajungi pe strada Hamani, fostă Charras. Cauți numărul 2 bis pe care s-ar putea să-l găsești cu greu, deoarece unele numere au dispărut. Te

¹ Orașul vechi în multe țări arabe. Foarte renumită în Alger, această parte a orașului, *la Casbah*, rămâne ortografiată cu majuscule în acest caz.

afli în fața unei inscripții dintr-o vitrină: *Un om care citește valorează cât doi*. Și în fața Istoriei – celei mari, cea care a întors lumea cu susul în jos, dar și a istoriei mici – cea a unui om, pe nume Edmond Charlot, care în 1936, la 21 de ani, a deschis librăria cu program de împrumut *Les Vraies Richesses*.

Dimineața ultimei zile. Noaptea s-a retras, îngrijorată. Aerul e mai apăsător, soarele mai întunecat, orașul mai urât. Cerul e acoperit de nori grei. Pisicile cerșetoare stau la pândă, cu urechile ciulite. Dimineața unei ultime zile, un fel de zi rușinoasă. Cei mai puțin curajoși dintre noi se grăbesc, se prefac a nu înțelege nimic. Părinții își trag de mânecă odraslele, care s-ar mai uita, curioase.

A fost o liniște apăsătoare pe strada Hamani, fostă Charras. Rar se întâmplă să fie așa o acalmie într-un oraș ca Alger, mereu agitat, zgomotos, într-o continuă trepidație și un geamăt continuu. Și deodată liniștea aceea a fost spulberată când niște indivizi au lăsat obloanele peste vitrina librăriei *Les Vraies Richesses*. De fapt nu mai e acolo nicio librărie de prin anii 90, când statul i-a confiscat-o doamnei Charlot, cumnata fostului proprietar de drept. Acum e o simplă anexă a Bibliotecii Naționale din Alger. Un loc fără nume, în fața căruia trecătorii se opresc arareori. Noi îi spunem tot librăria *Adevăratelor Bogății*, așa după cum străzii pe care se află i-am spus mult timp tot Charras, și nu Hamani. Suntem locuitorii acestui oraș, iar memoria noastră este suma poveștilor pe care le-am trăit.

A rezistat vreme de optzeci de ani!, notează într-un carnetel cu coperta neagră un ziarist plin de zel, aflat în misiune la fața locului. Are ochi de viezure, așa ni se pare, iar asta nu ne liniștește deloc. Librăria asta ar merita mai mult decât acest tânăr care pare un arivist,

îți dai de îndată seama de asta. *Lume puțină, cer mohorât, oraș trist, grilaj trist de fier coborât peste cărți*, adaugă el în carnetel, înainte de-a se răzgândi și de-a tăia cu o linie *oraș trist*. Meditează și fața i se tulbură dureros. Își face acum debutul în meserie. Tatăl său, proprietar al unei importante fabrici de material plastic, a făcut un târg cu redactorul-șef al ziarului: slujbă pentru fiu în schimbul cumpărării de spații publicitare. De la fereastră îl urmărim cu atenție pe acest tânăr și stângaci jurnalist. *Înghesuită între o pizzerie și o băcănie, se află fosta librărie Les Vraies Richesses, care a fost frecventată de-a lungul timpului de iluștri scriitori. Roade apoi pixul, scrie grăbit ceva pe marginea unei pagini. (Ar fi vorba și despre Camus, dar care sunt ceilalți scriitori ale căror fotografii sunt prinse în pioane pe pereții librăriei? Edmond Charlot, Jean Sénac, Jules Roy, Jean Amrouche, Himoud Brahimi, Max-Pol Fouchet, Sauveur Galliéro, Emmanuel Roblès... Habar n-am. De făcut cercetări).* Afară, pe treapta pe care se așeza tânărul Albert Camus să corecteze manuscrise, se află acum o plantă într-un ghiveci. Nimănui nu i-ar trece prin cap să plece cu ea. Să fie ea oare ultima supraviețuitoare (sau ultimul martor)? Această librărie-bibliotecă era întreținută perfect: fațada cu vitrine mari strălucește în mii de lumini (de verificat dacă a străluci în mii de lumini nu este cumva un clișeu). Aici ziaristul pune punct și începe un rând nou: *Ministerul Culturii a refuzat să răspundă la întrebările mele. De ce să cedezi unui întreprinzător privat spațiul bibliotecii municipale? Chiar nu deranjează pe nimeni că nu mai putem citi, că nu ne mai putem instrui? Un om care citește valorează cât doi. Așa scrie în franceză și în arabă pe vitrina librăriei, dar un om care nu citește nu valorează nimic. Taie apoi această ultimă frază și scrie mai departe: În aceste vremuri de criză economică, Statul consideră că e un lucru bun să vândă astfel de spații celor care oferă mai mult. De ani buni încoace Statul delapidază sume mari din petrol, iar acum miniștrii strigă: „e criză”*,

„n-avem de ales”, „nu-i nimic grav, poporul are nevoie de hrană, nu de cărți, haideti să vindem bibliotecile și librăriile”. Statul ieftinește cultura, o vinde pe nimic, dar construiește moschei la fiecare colț de stradă! Cândva cărțile erau atât de prețuite și de valoroase, că le priveam cu mult respect, le promiteam copiilor noștri, le ofeream celor dragi!

Mulțumit de schița sa de articol, jurnalistul se îndepărtează, cu carnetul în mână, cu stiloul în buzunar, fără să se uite la Abdallah, persoana însărcinată cu împrumuturile la *Adevăratele Bogății*, pe care noi îl numim librar. E singur pe trotuarul de pe strada Charras. E un tip înalt, are aproape doi metri, și chiar dacă se sprijină într-un baston, tot impozant pare. Poartă o cămașă albastră și un pantalon gri. Pe umeri are un țol alb, din bumbac egiptean dens, curat, deși un pic îngălbenit. Are fața ridată, tenul pal, gura bine conturată. Nu vorbește nimic. Se mulțumește să privească vitrina cu ochii lui negri, mari și adânci. E un taciturn, o ființă mândră, a crescut în Kabylia într-o perioadă și într-o țară în care nu se vorbea despre propriile sentimente. Totuși, dacă jurnalistul i-ar fi pus câteva întrebări, poate că bătrânul i-ar fi povestit cu vocea lui gravă, liniștitoare, ce înseamnă pentru el acest loc și de ce are azi inima sfâșiată. Oh, desigur că n-ar folosi expresia „inimă sfâșiată”, ar întrebuița alte cuvinte. Ar da frâu liber emoțiilor din care răzbate furia, ținând strâns în jurul său acest giulgiu alb de care nu se desparte niciodată. Dar jurnalistul s-a îndepărtat deja. Stă în biroul său, fredonează ceva și bate frenetic un ritm într-o tastatură. Nu-și dă seama că își deranjează colegii, care schimbă între ei priviri cu subînțelese.

Lumina tulbure a soarelui de iarnă se chinuie să lumineze strada Hamani, fostă Charras. Neguțătorii își deschid buticurile cu încetineală, nu-i zorește nimeni și

nimic. Buticuri cu lenjerie, un restaurant, o prăvălie, o măcelărie, un salon de coafură, o pizzerie, o cafenea... Îl salutăm pe Abdallah înclinând puțin capul, sau strângându-l ușor de mână. Înțelegem ce simte el acum. Care din noi n-am trăit la rândul nostru acea „ultimă zi” aici? Niște copii trec drumul fără să țină seama de trecerile de pietoni vopsite recent, fără să fie atenți la șoferii de pe mașinile – unele chiar mari – franceze, germane, japoneze – ca într-o defilare internațională – care claxonează în cor. Liceenii poartă rucsaci cu diverse însemne scrise de colegi, fumează și flirtează. Copiii mai mici poartă bluze albastre încheiate cu nasturi până sus, iar fetițele poartă șorțulețe roz. Sunt toți gălăgioși, se strigă pe nume, râd, șușotesc. Unul din ei îl împinge pe Abdallah, mormăie ceva cerându-și scuze, în timp ce își ridică privirea pentru a o întâlni pe cea a omului acestuia atât de înalt, apoi o zbughește înspre sora mai mare, care îi strigă să se grăbească dacă nu vrea să primească vreo palmă. „Mucoși mizerabili ce sunteți”, vociferează în urma lor o femeie cu cap mare și cu părul strâns neglijent la ceafă. Înarmată cu o mătură și o găleată cu apă murdară cu miros de chimicale, spală de zor trotuarul. Unul din puștani îi întinde solemn mâna. „Ai s-o pățești”, răspunde femeia, și aruncă înspre el găleata cu apă murdară. Băiatul încearcă să se ferească, dar partea de jos a pantalonului său bej nu scapă nestropită. Strigă amenințând-o: „O să te spun mamei!”, și fuge către școală. Strada e din nou liniștită, ciudat de întunecată. Negustorii se uită îngrijorați înspre cer. Nu suntem obișnuiți să nu vedem soarele. „Iarna va fi foarte grea, va lua cu ea mulți amărâți”, spune Moussa, patronul pizzeriei de lângă librăria *Les Vraies Richesses*. Îl cunoaște toată lumea din cartier pentru mărinimia lui și după pata din naștere pe care o are pe față, pată de forma continentului african.

Sprijinit în baston, Abdallah se gândește că e prima dimineață în douăzeci de ani când Moussa nu va mai veni să-i aducă o cafea neagră. Abdallah i-a interzis întotdeauna accesul în librărie cu vreo băutură, speriat la gândul că ar putea păta cărțile. Știe că spre sfârșitul zilei o fetiță va veni însoțită de mama ei, să-și ia cărți pentru o săptămână. E îmbrăcată cu o fustă roz, cu flaneluță albă, poartă pantofiori de lac și codița într-o parte. Fetița va găsi ușa librăriei închisă.

Mai demult, îl puteam zări pe Abdallah prin vitrina care strălucea de curățenie; îl vedeam umblând de colo-colo, luptându-se cu pacostele de furnici roșii. Uneori, câțiva adolescenți din cartier așteptau ca el să se întoarcă cu spatele, pentru a-i șterpeli niște cărți, făcând și dezordine în rafturile aranjate de el. Îi lăsa să fure, și-i spunea lui Moussa dând din umeri: „Fie!, dacă asta îi face pe puștii ăștia să citească...” Prietenul lui știa că tinerii vindeau apoi cărțile la un bazar din apropiere, dar n-ar fi îndrăznit să-i spună lui Abdallah.

În cartier, toți îl iubim pe bătrânul acesta singuratic. Ce-am putea povesti despre el? Nu știm câți ani are. Nici el nu mai știe. Știe doar că s-a născut. Când Abdallah a venit pe lume, tatăl său era în Franța, unde lucra la o uzină din Nord. N-a mers nimeni să declare copilul. De-atunci, librarul fâlfâie niște hârtii pe care scrie „présumé né” în loc de dată de naștere. Îi poți ghici vârsta după baston, după mâinile care îi tremură din ce în ce mai rău, după felul în care ciulește urechea ca să audă și după felul în care vorbește – tot mai tare.

Soția lui a murit în perioada întunecatului deceniu, chiar înainte de venirea lui Abdallah pe strada Hamani. Când? Unde? Nimeni nu știe să răspundă la aceste întrebări. Nu se cade pe-aici să pui unui bărbat întrebări despre soția sa, fie ea vie sau moartă, frumoasă sau urâtă, iubită sau detestată, cu vâl sau fără.

După câte știm noi, are doar o fiică, și aceea măritată în Kabylia.

Când Abdallah a început să lucreze la librăria *Les Vraies Richesses*, noi am făcut măsurătorile la fața locului: șapte metri lățime, pe patru lungime. Se amuza întinzând brațele și spunea că aproape atinge pereții, așa e de mic locul! La etaj, unde accesul se făcea pe o scară fixă, și-a adus o saltea și două păaturi călduroase, pentru că spațiul acesta nu a fost niciodată încălzit. Și-a achiziționat și un reșou electric, un mic frigider și o lampă de veghe. Se spăla și își spăla hainele în încăperea în care se afla și toaleta librăriei.

Înainte de aceasta, lucrase în anexa unei primării, unde avea de stampilat hârtii. Erau tot felul de documente pe care trebuia să pună stampila, cât era ziua de mare. Din fericire, oamenii îl apreciau și se opreau să stea de vorbă cu el. În 1997, după moartea soției, a fost mutat, la cererea lui, în această librărie, și i s-a înmănat un plic în care scria că va rămâne aici până la pensie. Ceea ce s-a și întâmplat. Pensia a venit. Dar el a fost într-un fel ca uitat aici. N-a mai venit nimeni să-l înlocuiască. Fără puterea de-a părăsi acest loc și neavând nici vreun plan sau vreun loc unde să meargă, a rămas aici fără să se plângă cuiva de ceva.

Asta e tot ce știm noi despre acest om.

Și iată că într-o zi a venit o corespondență oficială care îl informa despre vânzarea localului din strada Hamani nr 2 bis către un afacerist, și deci despre închiderea apropiată a *Adevăratelor Bogății*. S-a gândit cu naivitate că va putea să-l convingă pe reprezentantul oficial al Statului cât e de important ca această librărie să nu se închidă. A telefonat și la Ministerul Culturii, dar nu i-a răspuns nimeni. Numărul la care suna era ocupat continuu și nici robotul nu funcționa, ca să fi lăsat un mesaj. S-a dus până acolo și l-a găsit pe portarul care i-a răs în nas. La Biblioteca Națională a fost

ascultat îndelung, dar fără folos, căci la urmă a fost condus la poartă fără niciun cuvânt, fără nicio promisiune. Când noul proprietar a venit să vadă spațiul de la *Adevăratele Bogății*, Abdallah l-a întrebat ce avea de gând să facă cu librăria. „S-o golească de tot, să scoată și etajerele astea învechite și să zugrăvească, pentru a-l lăsa pe un nepot să deschidă o gogoșerie. Se vor găsi acolo toate felurile de gogoși: cu zahăr, cu mere, cu ciocolată. Cum suntem aproape de universitate, avem vad, sunt șanse de câștig. Sper că veți fi unul dintre primii noștri clienți.”

Am venit în fugă, alertați de țipete, și l-am găsit pe proprietar ridicându-se de jos și scuturându-și costumul de praf. Abdallah tuna și fulgera, arătându-i pumnul, striga cât putea că nu va lăsa pe nimeni să distrugă librăria lui Charlot. Noul proprietar a ricanat: „Charlot ești tu!” O perioadă nu s-a mai întors la librărie, dar tot veneau scrisori în care Abdallah citea că trebuie să plece de-acolo cât mai curând. Arăta aceste hârtii tinerilor avocați din cartier, cei care mâncaseră până nu demult la prânz în restaurantul lui Moussa. Acum dădeau din cap și-l băteau pe umăr pe librar, în semn de consolare. „Nu putem face nimic împotriva Statului, știi și tu, *el hadj*, și-apoi, nici măcar nu e o librărie, e doar o mică anexă a Bibliotecii Naționale. Recunoști chiar tu că nu mai trece nimeni pe-aici. Câți clienți mai sunt? Doi sau trei, nu-i așa? De ce te zbați pentru atât de puțin, pentru cine te bați? Ești bătrân de-acum, las-o baltă. Lasă-i să facă ce vor cu acest local, și-așa nu te poți opune”, spuneau aceștia. „Deci Statul poate să vândă tot? Azi o librărie, mâine un spital? Iar eu să nu fac altceva decât să tac?” Tinerii avocați, cam stingheriți, nu mai spuneau nimic și se mulțumeau să comande încă o pizza și o limonadă.

În ajunul închiderii librăriei, lui Abdallah i s-a făcut rău. Inima îi bătea foarte tare, parcă ar fi vrut să i

se smulgă din piept. Omul a reușit să deschidă ușa, înainte de-a se prăbuși pe prag. Avea ca o ceață pe ochi. A auzit zgomot de pași. Pași care se îndepărtau și alții care se apropiau. S-a gândit la vasul cu apă lăsat la etaj, și care de-acuma ar fi trebuit să dea în fiert. A ridicat privirea înspre fotografia din care îl privea stăpânul acestui loc, Edmond Charlot. A crezut că i-a sosit ceasul. Era înconjurat de copii, iar după lucirea tremurândă din ochii lor, era limpede că și ei credeau același lucru.

Moussa nu avea telefon, nu avusese niciodată prea multă bază în tehnologie. Când a auzit țipete, a pus cafetiera fierbinte pe masă, fără să se gândească la urma pe care aceasta o lăsa pe mușama. Și-a luat bastonul și a ieșit să vadă mulțimea care se adunase. Ambulanța nu avea cum să vină atât de repede. Niște tineri din cartier l-au dus cu furgoneta băcanului pe Abdallah la spital. Încercau să-l țină în viață așa cum se pricepeau ei pe bătrânul librar, rugându-se la Dumnezeu, cel dintâi și cel de pe urmă către care toți se întorc. Abdallah nu reușea să-și mai revină. Niște convulsii puternice îl zdruncinau și părea că nu are aer, ochii îi ieșeau din orbite. Furgoneta veche înainta cu viteză pe străzile din Alger, ocolind gropile, spinările de măgar și câinii vagabonzi. Medicul s-a ocupat de bătrân ca de un animal pe care de îndată urma să-l înhațe careva, și l-a sfătuit să plece din Alger. „Orașul ăsta are propriile lui reguli, cărora nu te poți opune, sau – dacă nu – o s-o plătești cu viața. Pleacă repede, cât se mai poate, nu mai ai ce face aici.”

Abdallah s-a întors la librărie. Învelit în cearșafu-i alb, s-a culcat în încăperea de la mezanin. Înainte de-a adormi, și-a reamintit de prima sa noapte petrecută aici, de incapacitatea lui de a crede că s-ar putea afla la un moment dat într-un asemenea loc, el care nu urmase